

Uvodni nagovor profesorja Janeza Koželja, podžupana Mestne občine Ljubljana in predavatelja na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani

Prispevek Maksa Fabianija k urbanističnemu načrtovanju v prvi polovici 20. stoletja še premalo poznamo in zato tudi premalo cenimo. Letošnje leto, ki je stopetdeseto leto po rojstvu arhitekta, je primeren časovni odmik, da lahko na osnovi novih dognanj njegovo delo objektivneje ovrednotimo.

Maks Fabiani je bil po svojem strokovnem prepričanju v prvi vrsti urbanist. Bil je široko razgledan in izobražen, teoretsko in tehnično podkovan, sposoben analitičnega preudarka, celovitega presojanja in oblikovanja zasnov velikega merila. Predvsem pa je bil sposoben prepoznati značilnosti in razvojne možnosti krajev ter iz njih izoblikovati dolgoročno vizijo. Pri načrtovalskih nalogah je Fabiani uporabljal sistemski pristop, znal je strateško razmišljati, znal je teoretični model mesta prenesti v stvarnost. Njegove urbanistične zamisli, tudi najpogumnejše, so bile zato stvarne utopije. Njegovo delovanje je temeljilo na prepričanju, da je treba mesto stalno načrtovati, da se lahko spreminja, presnavlja in preobraža v toku časa kot živ organizem.

Zato je popolnoma razumljivo, da se je Jože Plečnik v svojih treh urbanističnih načrtih za Ljubljano, ki mu jih je naročil mestni gradbeni urad, v glavnem naslanjal na Fabianijeve načrte in jih nagradil. Tudi Fabiani sam je v oceni leta 1934 ugotovil, da se gradnja mesta razvija harmonično in da se v glavnih potezih, še posebej z nekaterimi Plečnikovimi urbanističnimi ureditvami, uresničujejo njegovi predlogi iz leta 1895.

Tudi vsaka stavba, ki jo je Fabiani zgradil, je urbanistični projekt širše celote, s katerim je interpretiral obstoječe in nakazal nastavek za nadaljnje preoblikovanje mesta. Zato so tudi vse njegove hiše med seboj različne in edinstvene po tem, da so po zasnovi in slogu prilagojene lokaciji.

Naj naštejem zamisli iz Fabianijevih regulacijskih načrtov za Ljubljano, ki so se v 120 letih v večji ali manjši meri uresničile: secesijska četrť okoli Slovenskega trga (danes Miklošičevega trga), stavbni otok med Levstikovim, Gornjim in Šentjakobskim trgom, park in zazidava pred cerkvijo sv. Srca Jezusovega na Taboru, Plečnikova ureditev Vegove ulice, podaljšek Cankarjeve ulice po Jakopičevem drevoredu, ureditev Šentjakobskega trga, prestavitev starega pokopališča pri sv. Krištofu za Bežigradom, preboj Karlovške ceste do Šentjakobskega trga, stavba Cankarjevega doma na Erjavčevi cesti, Ribja brv, nastavek zazidave in povezave Figovca in Ajdovščine s Prešernovim trgom, ureditve nabrežij, sklenitev notranjega obroča s Fabianijevim mostom, načrtovana zazidava pomembnih javnih stavb ob mestnem obroču, galerija v Cukrarni, Narodna in univerzitetna knjižnica, sodna palača, v daljši perspektivi pa še poglobitev železnice, medtem ko je namesto pristanišča na vodni poti Jadran–Donava zgrajeno pristanišče za rečne ladjice na Gruberjevem prekopu.

Tako se še vedno oblikuje Fabianijeva Ljubljana, kar je najboljši dokaz za to, kako pronicljivo je znal Maks Fabiani prebrati razvojni genski kod mesta in ga prenesti v načrtovane zamisli, da so še danes žive in aktualne.

Fabiani je zastopal evolucionistični pogled na svet. Trdil je, da moramo vsako stanje razumeti kot prehodno in ugotoviti, v katero smer se lahko spremeni in kako se lahko toku sprememb prilagodimo. V tem pogledu, da smo obsojeni na večno odkrivanje resnice in približevanje smi-

slu. Arhitekt je svoj pogled na zakonitost neprestanega spreminjanja prenesel tudi na urbanizem in arhitekturo ter na umetnost nasploh. Najbolj znano Fabianijevo stališče je bilo: »Vedno pride čas obnove, ki zahteva nujne spremembe, to je čas rušenja starih in uvajanje novih elementov, saj na svetu ni prostora za negibne stvari.«

Prof. Janez Koželj

Mestna občina Ljubljana in Fakulteta za arhitekturo v Ljubljani, Ljubljana, Slovenija

Pozdravni nagovor gospe Barbare Radovan, generalne direktorice Direktorata za prostor, graditev in stanovanja

Spoštovane udeleženke in udeleženci Sedlarjevega srečanja!

Vesela sem, da vam v imenu Ministrstva za okolje in prostor ter Direktorata za prostor, graditev in stanovanja lahko na začetku srečanja izrečem nekaj pozdravnih besed.

Tema letošnjega 26. Sedlarjevega srečanja sovpada s praznovanjem 150-letnice rojstva velikega slovenskega arhitekta, urbanista in teoretika Maksa Fabianija. Če k temu pridamo tudi vodilno temo letošnjega srečanja »Vizija prostorskega razvoja – urejanje voda«, takoj pomislimo na smeje in vizionarske načrte povezovanja Severnega Jadrana z Donavo prek plovnega kanala. Tudi nekatere druge Fabianijeve arhitekturne in urbanistične ureditve so postavljene ob vodo ali nad njo. Na primer znamenita dunajska zvezdarna Urania. Celo na videz razmeroma preprosta ureditev parka z bazenom pred vilo Ferrara v Štanjelu je zasnovana na zapletenem in domišljenem sistemu povezanih podzemnih zbiralnikov za vodo, ki so zbirali in hranili to dragoceno tekočino na Krasu. To in še marsikaj, povezano z vodo, priča o tankočutni naravi pravega Kraševca, česar Fabiani nikoli ni skrival, nasprotno, v najtežjih trenutkih po prvi svetovni vojni, ko so ostanki razdejanja na soški fronti razkrivali porušena in poškodovana naselja, vasi in trge, je Maks Fabiani zapustil ugledno akademsko kariero na Dunaju in se z velikim entuziazmom, predvsem pa z znanjem in voljo, lotil obnove porušene domovine.

Voda kot izziv (element) prostorskega, urbanističnega in arhitekturnega načrtovanja se pojavlja vse od časov starih civilizacij, ki so se praviloma razvile ob velikih vodotokih. Reke so po eni strani pomenile gospodarsko osnovo za razvoj naselij, tudi prvih velemest starega sveta, bile so pogosto edina transportna povezava z drugim svetom, po drugi strani pa so s svojimi cikličnimi poplavami omogočale rodovitnost in s tem blagostanje celotnih civilizacij. Tudi poznejša antična, srednjeveška in moderna mesta so se večinoma razvila ob vodnih poteh in križiščih.

V procesu prostorskega načrtovanja ima načrtovanje in upravljanje voda pomembno vlogo. In to tako na državni kot tudi na lokalni ravni. Za zagotavljanje poplavnih varnosti na širših območjih posameznih porečij država, v njenem imenu pa Ministrstvo za okolje in prostor – Direktorat za prostor, graditev in stanovanja skupaj z Direktoratom za vode in investicije – vodita postopke priprave državnih prostorskih načrtov za umeščanje različnih protipoplavnih ureditev v prostor. Pri tem včasih naletimo na nerazumevanje tako v lokalnih skupnosti kot pri posameznikih, ki ne morejo razumeti, da je skupni javni interes nad zasebnim ter da moramo pri načr-